

ELVL ja Vabariigi Valitsuse RE ja RES läbirääkimiste protsessist

Jan Trei, asedirektor



EESTI LINNADE JA VALDADE LIIT
ASSOCIATION OF ESTONIAN CITIES AND MUNICIPALITIES

Milleks on mõeldud ELVL ja VV riigieelarve ja riigieelarvestrateegia läbirääkimised?

- Oluline ja unikaalne roll osaleda riigieelarve läbirääkimistel ning läbi selle protsessi kaitsa KOV-te huve riigi tasandil!
- ELVL võimalus esindada kohalike omavalituste huve RE ja RES koostamise protsessis.
- ELVL võimalus sekkuda RE ja RES koostamise protsessi.
- Eelarveläbirääkimiste põhieesmärk on **omavalitsustele stabiilse, seadustele ning Euroopa kohaliku omavalitsuse hartale põhineva tulubaasi kindlustamine**, mis tagaks omavalitsusele seadustega ja seaduste alusel pandud ülesannete täitmiseks vajaliku tulubaasi ning võimaldaks kohalikuks arenguks vajalikud investeeringud ja omavalitsuste jätkusuutliku arengu.
- Nõrk KOV-de finantsautonoomia ning suur sõltuvus riigieelarvest!



ELVL ja VV riigieelarve ja riigieelarvestrateegia läbirääkimiste õiguslikud alused

Läbirääkimised on reguleeritud ja kindlates raamides protsess!

- ***Riigieelarve seadus (5. jagu Riigieelarve seos kohaliku omavalitsuse üksuste eelarvetega)***
- ***Vabariigi Valitsuse ja Eesti Linnade ja Valdade Liidu vahelise eelarve läbirääkimiste töökord (kinnitatud uute täiendustega 24.05.2022 läbirääkimiste töökoosolekul)***



Riigieelarve läbirääkimiste õiguslikud alused

§ 46. **(riigieelarve seadus)** Riigieelarve seos kohaliku omavalitsuse üksuste eelarvetega

(1) Riigieelarvest antakse kohaliku omavalitsuse üksustele toetust:

- 1) tasandusfondist;
- 2) toetusfondist;
- 3) juhtumipõhiselt konkreetse tegevuse või investeeringu toetamiseks.

(2) Kohaliku omavalitsuse üksuste ning üleriigiliste kohaliku omavalitsuse üksuste liitude esindajad ja Vabariigi Valitsuse esindajad peavad läbirääkimisi eesmärgiga kokku leppida järgmistes küsimustes:

- 1) edasiantavate maksude osa suurus ja laekumise põhimõtted;**
- 2) tasandusfondi, toetusfondi ja juhtumipõhiselt konkreetse tegevuse või investeeringu toetuste jaotamise alused, kasutamise tingimused, suuruse kujunemise põhimõtted ning suurused eelarvestrateegia perioodiks ja eelarveaastaks;**



Riigieelarve läbirääkimiste õiguslikud alused

- **Vabariigi Valitsuse ja Eesti Linnade ja Valdade Liidu vahelise eelarve läbirääkimiste töökord** (*kinnitatud 24.05 2022 läbirääkimiste koosolekul*)
- **Läbirääkimiste töökorras on reguleeritud:**
 - -*Läbirääkimiste korraldus ja ajakava*
 - -*Läbirääkimiste sisu ja tulemuste kajastamine (lõpp-protokoll)*
 - -*Läbirääkimiste üldkoosoleku töökorraldus*
 - -*Läbirääkimiste töörühmade töökorraldus*



Riigieelarve läbirääkimiste teemad

- ELVL räägib riigiga läbi iga järgmise aasta riigieelarves sisalduvate edasiantavate maksude ja toetuste teema.
- Läbirääkimiste olulisemad teemad on:
- Riigieelarvest edasiantavate maksude ja toetuste osa suurus ja laekumise põhimõtted (üksikisiku tulumaksu protsendimäär, tasandusfond; maamaks, keskkonnatasud);
- KOV üksusele seadusega pandud riiklike ülesannete kulude katmise tingimused ja korraldus.



Riigieelarve läbirääkimiste teemad

1. KOV tulubaas (KOV tulumaksuosa 11,96%; taotleme 12,19%; KOV tasandusfond 107,3 mln)

2. Toetusfond

- **Hariduse- ja noorsootöö valdkond**

- Üldhariduskoolide pidamiseks antav toetus -380,71 mln
- Huvitegevuse ja huvihariduse toetus – 10,25.- mln
- Koolieelsete lasteasutuste õpetajate tööjõukulude toetus – 15 mln

- **Sotsiaalvaldkond**

- Raske ja sügava puudega laste lapsehoiuteenus – 2,65 mln
- Asendus- ja järelhooldusteenuse toetus – 19 mln

- **Kohalike teede hoid**

- Kohalike teede hoiu valemipõhine toetus – 29,3 mln
- Projektipõhine toetus teede korrastamiseks – 0 (taotlesime 41,9 mln)

Regionaalvaldkonna toetused

- Üleriigilise omavalitsusliidu rahvusvahelise koostöö toetus ELVLile – 60 000.-
- KOV IKT toetus ELVLle -150 000.-

Läbirääkimiste korraldus ja ajakava

okt	RE ja RES ettepanekute korje – omavalitsused, maakondlikud omavalitsuste liidud, maakondlikud arenduskeskused
nov-dets	Laekunud ettepanekute süstematiseerimine, liidu valdkondlike töörühmade koosolekud (9 valdkondlikku läbirääkimiste töörühma)
dets	Liidu juhatuses ettepanekute arutelu (valideerimine ja juhatuse prioriteedid)
jaan	Liidu volikogu kinnitab uue läbirääkimiste perioodi ettepanekud (põhikirjaline nõue, saada laiem mandaat ettepanekutele)
15. veebr	ELVL esitab ettepanekud RM-le RES ja RE läbirääkimisteks, ministeeriumid esitavad ettepanekud RES ja RE läbirääkimisteks
veebr lõpp	Rahandusministeerium esitab koondina: liidu ettepanekud, ministeeriumide ettepanekud
märts-mai	Valdkondlike töörühmade arutelud (kas saavutatakse ettepanekute osas kokkuleppet või jätkatakse läbirääkimisi)
mai lõpp	Valitsuskomisjoni ja ELVLi läbirääkimiste koosolek: töörühmade kokkuvõtted ja plaanitavad RES taotlused (liit esitab läbirääkimiste prioriteedid)
1.juuni	Ministeeriumid esitavad RES ja RE taotlused RMile (seal on ka liidu sisend; riigieelarve seadusest tulenev tähtaeg)
sept	RE ja RES arutelud Vabariigi Valituses, valitsuskomisjoni ja ELVLi läbirääkimiste koosolek: protokoll arutelu. Läbirääkimiste protokoll (RE+ 3 aastat) allkirjastamine VV otsuste järgselt. VV-s kinnitatakse RES ja kiidetakse heaks RE eelnõu. Läbirääkimiste protokoll lisatud Riigikogu materjalidele.

Riigieelarve läbirääkimised

- **LÄBIRÄÄKIMISTE KORRALDUS**
- Läbirääkimiste korraldamise eest vastutab **riigihalduse minister**, kes on ühtlasi valitsuskomisjoni juht.
- **Valitsuskomisjoni liikmeteks** on haridus- ja teadusministeeriumi, keskkonnaministeeriumi, majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi, sotsiaalministeeriumi, kultuuriministeerium ja rahandusministeeriumi esindajad.
- ELVLi esindab Valitsuskomisjonis **liidu läbirääkimiste delegatsioon**, kelleks on volikogu kinnitanud ELVL juhatus!
- **Läbirääkimistel lepitakse kokku** läbirääkimiste tulemuste kajastamises **riigieelarve strateegias ja vastava aasta riigieelarve eelnõus** (läbirääkimiste lõpp-protokoll).



Riigieelarve läbirääkimised

- Läbirääkimised toimuvad **Valitsuskomisjoni koosolekutena ja valdkondlikes tööühmades.**
- **Valdkondlikud tööühmad on:**
 - Rahanduse- ja maksupoliitika tööühm (RM);
 - Hariduse ja noorsoovaldkonna tööühm (HTM);
 - Töö-, sotsiaal- ja tervise tööühm (SOM);
 - Transpordi ja teede tööühm (MKM);
 - Kultuuri- ja spordivaldkonna tööühm (KUM);
 - Keskkonna ja maaküsimuste tööühm (KEM);
 - Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia tööühm (RM;MKM)
 - Lõimumise tööühm (KUM);
 - Ruumi, elamumajanduse ja maade tööühm (MKM;KUM;RM;KEM).
- **Eelarveläbirääkimiste protokoll** ehk tulemused esitatakse iga-aastaselt koos **riigieelarve eelnõuga** ja selle juurde **kuuluva seletuskirjaga Riigikogule.**



Rahanduse ja maksupoliitika valdkond

Kohalikele omavalitsustele ülekantava tulumaksumäära tõstmine aastaks 2023 tasemele 12,19% residendist füüsilise isiku maksustatavast tulust

- Majandusprognoosi kohaselt KOVide finantsseis käesoleval aastal halveneb, põhitegevuse tulem väheneb aastaga $\frac{1}{4}$ võrra.
- KOVide kulude kasvu survestab THI ja riigi keskmise palga tõus, energiakandjate kõrged hinnad kui ka sõjapõgenikega lisanduvad kulud.
- Põhitegevuse tulemi langus nii 2022. a kui ka 2023. a vähendab omavalitsuste võimalusi parandada teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust.
- Tulumaksu määra suurendamine 11,96 %-lt 12,19 %-le (+0,23%) võimaldab kohalikel omavalitsustel täiendavalt finantseerida toetusfondi kaudu täna ebapiisavalt rahastatavaid valdkondi nagu näiteks koduteenuse arendamine, huviharidus või haridustöötajate töötasude suurendamine. Kohalikele omavalitsustele eraldatava tulumaksu määra suurendamine võimaldab osaliselt katta eelarve tulemi defitsiiti.



➤ **Ukraina põgenikega seotud kulude katmisega seonduv meede.**

Kavandada 2023. aasta eelarves kohalikele omavalitsustele täiendavaid vahendeid suurenenud halduskoormuse katteks. Sõjapõgenike vastuvõtmisega on kohalikel omavalitsustel oluliselt suurenenud halduskoormus eelkõige sotsiaalvaldkonnas, mis omakorda on tinginud vajaduse täiendavate ametikohtade (töökoha sisustamine, uue töötaja väljaõpe) loomiseks. Kokkuvõtvalt võib tõdeda, et täiendav halduskoormus on lisandunud linnavalitsuste kui ka vallavalitsuste kõigile struktuuriüksustele.

Hinnanguline meetme maht võiks olla **ca 4,8 mln eurot**. Kuluks ühe põgeniku kohta oleks 96 eurot aastas. Ühikukulu 8 eurot on tuletatud energiakulude menetlemise halduskulu määrast (Riigihalduse ministri määruse „Riigihalduse ministri 23. novembri 2021. a määruse nr 31 "Energiahinna tõusu leevendusmeede vähemkindlustatud peredele"). Arvestuse aluseks on eeldus, et sõjapõgenikke saabub Eestisse kuni 50 tuhat inimest.



➤ **Kavandada 2023. aasta eelarves sõjapõgenike laste alushariduse ja üldhariduse toetuse arvestus 2022. aasta lisaeelarve seaduse seletuskirjas viidatud põhimõtetel.**

Kavandada 2023. aasta eelarves sõjapõgenike laste alushariduse ja üldhariduse toetuse kulude arvestus **sarnaselt 2022. aasta lisaeelarve seadusega** (lapse koha kogumaksumus 465 € kuus ja õpilaskoha maksumus 506 € kuus). Eesti Linnade ja Valdade Liidu jaoks on oluline, et 2023. aasta eelarve koostamisel võetaks aluseks 2022. aasta lisaeelarve arvestusmetoodika, mille kohaselt alushariduses kulu ühe lapse kohta kuus on **465 eurot** ja üldhariduses kulu õpilase koht kuus on **506 eurot kuus**.

Reservi moodustamine.

- Luua kohalike omavalitsuste tarbeks erinevate kriisisituatsioonides tekkida võivate kulude katmise reserv (koroona, sõjapõgenikega seonduv jne), millest siis riigi pool saab vastavalt tekkinud vajadusele omavalitsustele vahendeid eraldada.



Transpordi- ja Teedevaldkond

➤ **Kohalike teede hoiuks eraldatava toetuse suurendamine vähemalt 45,45 mln euron.**

Alates 2013. aastast on riigipoolne teede hoiu toetus olnud 29,3 mln eurot (v.a 2020.aasta).

ERC Konsultatsiooni OÜ poolt 2021. aastal koostatud analüüs „Kohalike teede teehoiu rahastamisvajadus ja eelarve stsenaariumite mõjud“ toob välja, et kohalike teedevõrgu olemasoleva seisukorra tagamiseks tuleb igaaastast eelarvemahtu kasvatada (järgmise 30 aasta jooksul) senisest 170 mln eurost 211,5 mln euron.

➤ **Jätkata juhtumipõhist transiitteede ja ettevõtlusega seotud teede investeeringute toetamist vähemalt 10,2 mln euro ulatuses.**



Hariduse ja Noorsootöö valdkond

➤ Õpetajate töötasu kasv on jätkuvalt prioriteet.

Liit toetab kokkulepet, millega kavandatakse RE 2023 ja RESi 2023-2026 õpetajate töötasu kasvuks lisaraha, et täita hariduse arengukavas 2021-2035 püstitatud eesmärki, õpetaja keskmine palk on 120% eesti keskmisest palgast. Ja taastada õpetajate tööjõukulu toetuses 20%-ne diferentseeritav osa.

➤ Tuge vajavate laste ja õpilaste toetamine ning tugipersonal.

Suurendada riigi koolitustellimust tugispetsialistide (logopeed jne) osas.

➤ Koolilõuna toetuse suurendamine.

Kasvav inflatsioon, sh toidukaupade hinnatõus ei võimalda kehtiva (alates 01.01.2018) ühe euro suuruse toetuse juures õpilase kohta ühes õppepäevas enam pakkuda kvaliteetset ja täisväärtuslikku koolilõunat.

(Koolitoidu Liidu ettepanek ühe koolilõuna hind 1,5 eurot ja alla 100 õpilasega koolis 1,8 eurot)

Hinnanguline koolilõuna maksumus 2023. õppeaastaks oleks **42,35 mln eurot**



Töö-, sotsiaal- ja tervisevaldkond.

- **Tõsta omavalitsustele makstavat toimetulekutoetuse menetlemise ja väljamaksmise kulude hüvitist, korrastada korralduskulude arvestuse metoodikat.**

Toimetulekutoetus on küll riiklik toetus, aga selle ebapiisavus mõjutab omavalitsuse kulusid.

Lähtuvalt eeltoodust teeme ettepaneku leida võimalused toimetulekupiiri suurendamiseks ja paindliku toimetulekupiiri arvestusvalemi väljatöötamiseks, mis tagaks toetuse adekvaatsuse ja suudaks aegkriitiliselt reageerida hindade tõusule (nt elektri, gaasi jne hinnatõusust tingitud toodete ja kaupade hinnatõusule).

Käesoleval aastal küll tõsteti toimetulekumäära, aga see vajaks süsteemset ülevaatamist, arvestades viimase aja 20%-list inflatsiooni.

- **Leida võimalused toimetulekupiiri suurendamiseks ja paindliku toimetulekupiiri arvestusvalemi väljatöötamiseks, mis tagaks toetuse adekvaatsuse ja suudaks aegkriitiliselt reageerida hindade tõusule (nt elektri, gaasi jne hinnatõusust tingitud toodete ja kaupade hinnatõusule).**



Töö-, sotsiaal- ja tervisevaldkond.

- **Leida vahendid kohalikele omavalitsustele riigi rahastatavate erihoolekandeteenuste sh igapäevaelu toetamise, kogukonnas elamise ja ööpäevaringse erihooldusteenuse tagamisega seotud kulutuste kompenseerimiseks.**

Probleem on väga kriitiline, sest paljud inimesed, kes on ohtlikud endale ja teistele, on teenuse järjekorras ootel või vael teenusel. Kui abivajaja ei saa talle vajalikku teenust, sest riigi eelarves ei ole selleks vahendeid või ei ole teenusel vaba kohta, siis langeb kohustus KOVile, et inimest ja perekonda aidata.

Ettepanek eraldada minimaalselt **3,06 mln eurot**.



Kultuuri- ja spordivaldkond.

- Investeeringute tegemisel kohalike omavalitsusüksuste omanduses olevate kuid üleriigiliste funktsioonidega kultuuri- ja spordiobjektide rajamisel/renoveerimisel rakendada rahastamispõhimõtet, et riik võiks panustada samas mahu, mis kohalik omavalitsus (50/50 finantseerimise põhimõte riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel).
- Kahekordistada vahendeid rahvaraamatukogude teavikute soetamiseks ja raamatukogusüsteemi arendamiseks, samuti toetuse eraldamist teavikute transpordiks.
- Viia 5. kutsetasemega treenerite palk Eesti keskmisele tasemele.
- Jätkata Kultuurirahastuse programmiga, mille kaudu saab iga õpilane käia igal õppeaastal kontserdil, teatrietendusel, kunstinäitusel, kinoseansil ja muuseumitunnis (53 eurot põhikooliõpilase kohta).



IKT VALDKOND

- **Jätkata ELVL IKT kompetentsikeskuse finantseerimist 2023. a senises mahus.**
Ettepanek jätkata finantseerimist **150 000 euro** ulatuses (KOV IKT väikearenduste ja KOV IKT kompetentsi töötajate personalikulu)
- **2021+ SF rahastusperioodil KOV IKT strateegias kinnitatud infosüsteemide arendustele ja ELVL IKT kompetentsikeskuse arendamiseks rahastusskeemi loomine 2021+ SF regionaalarengu toetamise meetmest.**

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile esitatud KOV IKT projektide hinnanguline maht on **5,6 mln eurot.**



Keskkonnavaldkond.

- **Luua võimalus omavalitsuskeskse jäätmeveosüsteemi rakendamiseks. Jäätmeseaduses tuleb sõnastada selge alus, et kohaliku omavalitsused võivad küsida korraldatud jäätmeveo teenuse osutamise eest tasu.**
- **Riigil analüüsida uute taristuobjektide rajamiseks vajalike maapõuevarade mahtusid ja sobilike karjääride asukohti ning sätestada kord, mille alusel suunatakse kaevandamise keskkonnatasudest suurem osa kohalikule omavalitsusele.**



Riigieelarve läbirääkimised

- 12.09 toimus **Valitsuskomisjoni ja ELVL delegatsiooni kohtumine.**
- ELVL esitas kõige olulisemad prioriteedid RE ja RES läbirääkimisteks.
- 12.09 Valitsuskomisjoni koosolekul veel täpseid numbreid ei olnud.
- ELVL ja Valitsuskomisjoni riigieelarve läbirääkimiste lõpp-protokolli arutamiseks tuleb veel kohtuda.
- Sept peab Valitsus Riigikogule ära esitama 2023. a riigieelarve ning kinnitama RES 2023-2026.
- ELVL läbirääkimiste delegatsiooni ja riigihalduse ministriga kohtumine enne septembri lõppu, et läbi rääkida ja kokku leppida RE 2023 ja RES 2023-2026 läbirääkimiste lõpp-protokoll.
- Läbirääkimiste lõpp-protokoll kajastab ELVL poolseid ettepanekuid riigile.
- Riigihalduse minister peab tooma Vabariigi Valitsuse ettepanekud, kui palju raha ning millistesse valdkondadesse saame!

